

PRZESTĘPSTWO ZGWAŁCENIA PO NOWELIZACJI

Komentarz

Mikołaj Małecki

Wolters Kluwer

PRZESTĘPSTWO ZGWAŁCENIA PO NOWELIZACJI

Komentarz

Mikołaj Małecki

Stan prawny na 14 marca 2025 r.

Recenzentka

Prof. dr hab. Magdalena Budyn-Kulik

Wydawczyni

Monika Pawłowska

Redaktorka prowadząca

Katarzyna Gierłowska

Opracowanie redakcyjne

Joanna Ośka

Projekt okładek serii

Wojtek Janikowski, Przemek Dębowski

Ta książka jest wspólnym dziełem twórcy i wydawcy. Prosimy, byś przestrzegał przysługujących im praw. Książkę możesz udostępnić osobom bliskim lub osobiście znanym, ale nie publikuj jej w internecie. Jeśli cytujesz fragmenty, nie zmieniaj ich treści i koniecznie zaznacz, czyje to dzieło. A jeśli musisz skopiować część, rób to jedynie na użytek osobisty.

Szanujmy prawo i własność

Więcej na www.legalnakultura.pl

Polska Izba Książki

© Copyright by Wolters Kluwer Polska Sp. z o.o., 2025

ISBN 978-83-8390-464-1

Wolters Kluwer Polska Sp. z o.o.

Dział Praw Autorskich

01-208 Warszawa, ul. Przyokopowa 33

tel. +48 728 313 462

e-mail: PL-ksiazki@wolterskluwer.com

księgarnia internetowa www.profinfo.pl

Spis treści

Wykaz skrótów	7
Przedmowa	9
Wprowadzenie	11

Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. Kodeks karny

CZĘŚĆ SZCZEGÓLNA	17
Rozdział XXV. Przestępstwa przeciwko wolności seksualnej i obyczajności	17
Art. 197. [Zgwałcenie i wymuszenie czynności seksualnej]	17
1. Zakres nowelizacji obowiązującej od 13.02.2025 r.	18
2. Geneza nowelizacji obowiązującej od 13.02.2025 r.	21
2.1. Poselski projekt ustawy z 14.02.2024 r.	21
2.2. Ekspertyza Magdaleny Budyn-Kulik z 5.03.2024 r.	37
2.3. Ekspertyza Mikołaja Małeckiego z 13.03.2024 r.	45
2.4. Pozostałe opinie do projektu nowelizacji	68
2.5. Ekspertyza Włodzimierza Wróbla z 6.05.2024 r.	73
2.6. Odniesienie się do wybranych uwag	84
2.7. Finalny kształt nowelizacji	93

3. Znamiona zgwałcenia z art. 197 § 1 i 2 k.k.	97
3.1. Wpływ nowelizacji na konstrukcję znamion zgwałcenia	97
3.2. Kwestia cech zgody i braku zgody	100
3.3. Kwestia braku możliwości wyrażenia zgody	119
3.4. Kwestia dobrowolności zgody	124
3.5. Kwestia (nie)istnienia zgody a (nie)udzielenia zgody	135
3.6. Kwestia przemocy, groźby bezprawnej i podstępu	143
3.7. Nowe znamię „w inny sposób mimo braku zgody”	145
3.7.1. „W inny sposób”	148
3.7.2. „Mimo braku zgody”	166
3.8. Nowelizacja art. 197 § 2 k.k.	181
4. Nowy typ czynu zabronionego z art. 197 § 1a k.k.	183
4.1. Zakres zastosowania art. 197 § 1a k.k.	183
4.2. Charakter prawny art. 197 § 1a k.k.	190
5. Kwestia zamiaru i błędu co do znamion zgwałcenia	194
Art. 198. [Seksualne wykorzystanie ograniczonej poczytalności lub bezradności]	200
Art. 199. [Seksualne wykorzystanie stosunku zależności lub krytycznego położenia]	208
Bibliografia	215

Wykaz skrótów

- CPKiNP – Czasopismo Prawa Karnego i Nauk Penalnych
- ETPCz – Europejski Trybunał Praw Człowieka
- k.k. – ustawa z 6.06.1997 r. – Kodeks karny (Dz.U. z 2024 r. poz. 17 ze zm.)
- Konstytucja RP – Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z 2.04.1997 r. (Dz.U. Nr 78, poz. 483 ze zm.)
- konwencja stambulska – konwencja Rady Europy o zapobieganiu i zwalczaniu przemocy wobec kobiet i przemocy domowej, sporządzonej w Stambule dnia 11.05.2011 r. (Dz.U. z 2015 r. poz. 961)
- PiP – Państwo i Prawo
- Prok. i Pr. – Prokuratura i Prawo
- ustawa z 7.07.2022 r. – ustawa z 7.07.2022 r. o zmianie ustawy – Kodeks karny oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. poz. 2600 ze zm.)

Przedmowa

Pragnę serdecznie podziękować wszystkim osobom, dzięki którym powstała niniejsza książka.

Serdecznie dziękuję za zaproszenie do prac eksperckich związanych z przestępstwem zgwałcenia w procesie legislacyjnym w Sejmie. Przyglądanie się z bliska realiom trybu ustawodawczego zainspirowało mnie do szerszego omówienia nowelizacji w tym opracowaniu. Dziękuję Paniom Posłankom za miłe przyjęcie na sejmowych korytarzach!

Dziękuję za możliwość dyskusji o przygotowywanych rozwiązaniach na zebraniu naukowym Katedry Prawa Karnego Uniwersytetu Jagiellońskiego, które odbyło się 5.04.2024 r. (<https://www.youtube.com/watch?v=T-A6NpG1xn4>, dostęp: 30.01.2025 r.). Głosy, które pojawiły się w czasie dyskusji, pozwoliły mi dokładniej przemyśleć i wzmocnić argumentację w kwestiach z istoty rzeczy spornych.

Serdecznie dziękuję osobom studiującym prawo za organizację i udział w wydarzeniach poświęconych przygotowywanym nowelizacjom: Kołu Praw Kobiet Uniwersytetu Jagiellońskiego z wydarzenie, które odbyło się 17.04.2024 r. i zapełniło szczególnie nasz uczelniany refektarz (<https://www.facebook.com/events/835586438608706/>, dostęp: 30.01.2025 r.) oraz Kołu Naukowemu Prawa Karnego „Iustitia” Uniwersytetu Rzeszowskiego za spotkanie online 18.04.2024 r. (<https://www.facebook.com/events/1066504154442190/>, dostęp: 30.01.2025 r.).

Cieszę się z możliwości prowadzenia ćwiczeń z prawa karnego materialnego i części szczególnej prawa karnego na Uniwersytecie Jagiellońskim. Kazusy i kwestie problemowe omawiane od wielu lat

na zajęciach z przestępstw seksualnych ułatwiły mi bycie na bieżąco z problematyką poruszaną w książce.

Dziękuję osobom z mojego seminarium magisterskiego z prawa karnego, szczególnie w roku akademickim 2024/2025, za wspólną analizę uchwalonych przepisów i cenne uwagi, które ulepszyły niniejsze opracowanie.

Serdeczne podziękowania kieruję do mgra Mateusza Wiktorka ze Szkoły Doktorskiej Nauk Społecznych Uniwersytetu Jagiellońskiego i mgra Mikołaja Słomki – za współpracę na uczelni i w ramach Krakowskiego Instytutu Prawa Karnego Fundacja. Dzięki Waszemu niezawodnemu wsparciu mogłem zająć się w odpowiednim czasie pracą nad manuskrytem.

Serdecznie dziękuję Wszystkim obserwującym mój blog i portal DogmatyKarnisty.pl, który tworzę od 2012 r. Losy nowelizacji omawiałem w kolejnych analizach (zob. np. *Jak zmienić art. 197 k.k.? Doprowadzenie do kontaktu bez dobrowolnej zgody – propozycja Dogmatów*, DogmatyKarnisty.pl z 29.04.2024 r., <https://www.dogmatykarnisty.pl/2024/04/jak-zmienic-art197-propozycja-dogmatow/>, dostęp: 30.01.2025 r.), także na łamach „Rzeczpospolitej” i portalu Onet.pl (zob. np. *Brak zgody przesądza o zgwałceniu*, „Rzeczpospolita” z 28.02.2024 r., <https://www.rp.pl/rzecz-o-prawie/art39905351-mikolaj-malecki-brak-zgody-przesadza-o-zgwalceni>, dostęp: 30.01.2025 r.; *Ofiara nie musi płakać. Definicja zgwałcenia musi ulec zmianie*, Onet.pl z 16.04.2024 r., <https://www.onet.pl/informacje/dogmaty-karnisty/ofiara-nie-musi-plakac-definicja-zgwalcenia-musi-uliec-zmianie/ttschbev,30bc1058>, dostęp: 30.01.2025 r.; *Lepszy przepis wyrafinowany czy łopatologiczny?*, „Rzeczpospolita” z 8.05.2024 r., <https://www.rp.pl/rzecz-o-prawie/art40306581-mikolaj-malecki-lepszy-przepis-wyrafinowany-czy-lopatologiczny>, dostęp: 30.01.2025 r.).

Dziękuję moim Najbliższym: za to, że mogę codziennie pasjonować się prawem karnym.

13.02.2025 r.

Mikołaj Małecki

Wprowadzenie

Proces legislacyjny zwieńczony uchwaleniem zmian w przepisach dotyczących przestępstw seksualnych, które weszły w życie 13.02.2025 r., został zainicjowany poselskim projektem wniesionym do Sejmu na początku 2024 r. Postulowano wprowadzenie do ustawy karnej definicji zgwałcenia wyrażającej założenia koncepcji „Tak znaczy Tak”. W rezultacie sprawcą zgwałcenia miał być ten, kto „doprowadza inną osobę do obcowania płciowego bez wcześniejszego wyrażenia świadomej i dobrowolnej zgody przez tę osobę” (zob. druk sejm. nr 209, X kadencja, <https://www.sejm.gov.pl/sejm10.nsf/druk.xsp?nr=209>, dostęp: 30.01.2025 r.).

Przestępczość seksualna to wrażliwy obszar legislacji, mocno podatny na przeobrażenia społeczne, wymagający wyczucia i wieloaspektowego punktu widzenia. Nie ma chyba wątpliwości, że zgwałceniem jest (a przynajmniej powinien być) każdy kontakt seksualny bez zgody drugiej osoby. Bez realnego „Tak” nikt nie powinien mieć prawa ingerować w wolność seksualną człowieka.

Idea nowelizacji przepisów dotyczących wolności seksualnej i obyczajności w kierunku koncepcji „Tak znaczy Tak” zasługiwała na uwzględnienie. Jak wcielić ją w życie, by nie popsuć Kodeksu karnego – to już trudniejsza kwestia.

W toku prac legislacyjnych w Sejmie i Senacie została przeprowadzona pogłębiona debata o założeniach, znaczeniu i kształcie proponowanej nowelizacji, w tym szeroka analiza propozycji zgłaszanych przez przedstawicieli nauki prawa karnego, praktyków wymiaru sprawiedliwości, ekspertów biorących udział w posiedzeniach komisji (zob. materiały procesu legislacyjnego: <https://www.sejm.gov.pl/sejm10.nsf/PrzebiegProc.xsp?nr=209>, dostęp: 30.01.2025 r.). Należy podziękować ustawodawcy za możliwość nieskrępowanej

wymiany poglądów przez ekspertów zajmujących się prawem karnym, prawników w togach i posłów.

Regulacje rangi kodeksowej wymagają szczególnej uwagi w procesie legislacyjnym, co eksponuje sama Konstytucja i regulamin Sejmu, wymagające wydłużonego namysłu nad każdym słowem wpisywanym do ustawy. A słowa mają znaczenie. To, jak Kodeks karny opisuje przestępstwo zgwałcenia, jakich słów używa, jakie znamiona eksponuje, a jakie przemilcza, przekłada się na praktykę sądową i społeczny odbiór obowiązującego prawa.

Aktualna wydaje się refleksja prof. Mariana Filara, który w 1994 r. pisał: „Obawa przed Nowym towarzyszyła zawsze odpowiedzialnym reformatorom prawa. Ujawniała się ona zwłaszcza w tych jego dziedzinach, które wykazywały silne powiązania ze sferą moralności i obyczajowości, czego «klinicznym» przykładem jest obszar tzw. przestępstw seksualnych. Magia panującego tu odwiecznego tabu powodowała, iż reformatorzy woleli pozostawiać sprawy «po staremu», by uzasadnionymi nawet merytorycznie, lecz formalnie zbyt spektakularnymi zmianami nie szokować opinii społecznej, a tym samym nie naruszać fundamentów obyczajowych stanowiących podstawę ładu społecznego. Rozumowanie takie ignoruje jednak dramatycznie dynamikę zmian obyczajowych w sferze seksualnej i skłonne jest traktować obyczajowość w tym względzie w sposób pożądanego przez się, wyobrażonego stanu obyczajowości, nie zaś wedle faktycznej, funkcjonującej społecznie postaci. Wyobrażeniem rzeczywistości stara się wtedy zastępować ją samą” (M. Filar, *Przestępstwa seksualne w Republice Federalnej Niemiec* [w:] *Problemy odpowiedzialności karnej. Księga ku czci Profesora Kazimierza Buchały*, red. Z. Ćwiąkański, M. Szewczyk, S. Waltoś, A. Zoll, Kraków 1994, s. 59).

Finalny kształt przepisów obowiązujących od 13.02.2025 r. został wypracowany w parlamencie i znacząco odbiega od zawartości pierwotnego przedłożenia. Uznałem, że przed właściwą interpretacją uchwalonych regulacji warto omówić ich legislacyjną genezę. W tym celu przytaczam dość obszernie ekspertyzy przedłożone w Sejmie, dzięki którym możliwa jest bardziej kompleksowa percepcja sensu poszczególnych regulacji i problemów implikowanych przez uchwalone przepisy.

Potrzeba redefinicji przestępstwa zgwałcenia była sygnalizowana w literaturze naukowej od dłuższego czasu. Powszechna dostępność publikacji sprawia, że nie przytaczam ich szeroko w niniejszej

książce, nastawionej na skondensowany wywód skupiony na uchwalonych przepisach (co się tyczy bazowej literatury polskiej, zob. w szczególności J. Warylewski, *Przestępstwa seksualne*, Gdańsk 2001; M. Płatek, *Zgwałcenie. Gdy termin nabiera nowej treści. Pozorny brak zmian i jego skutki*, „Archiwum Kryminologii” 2018, t. XL; K. Śliwecka, *Yes means yes, no means no. Interpretacje znamienia zgody w kontekście przestępstwa zgwałcenia*, CPKiNP 2023/3; D. Czerniak, *O potrzebie zmiany ustawowej typizacji przestępstwa zgwałcenia*, PiP 2024/7; M. Głuchowski, *Reforma niemieckiego prawa karnego seksualnego z 2016 roku (napaść seksualna i zgwałcenie według modelu „nie znaczy nie”)*, CPKiNP 2021/4; M. Budyn-Kulik, *Wybrane wiktymologiczne (i psychologiczne) aspekty zgwałcenia* [w:] *Zgwałcenie*, red. M. Mozgawa, Warszawa 2012; J. Błachut, M. Grzyb, *Jeżeli kobieta mówi „nie”, to co to oznacza?* [w:] *Nauki penalne wobec szybkich przemian socjokulturowych*, red. A. Adamski i in., Toruń 2012; M. Czechowska, *Czy w polskim prawie karnym potrzebna jest redefinicja zgwałcenia?*, „Probacja” 2021/1; A. Pietryka, *Ściganie przestępstwa zgwałcenia. Aspekty dogmatyczne i praktyczne*, Warszawa 2023; B. Łabuś, *Koncepcja „yes means yes” w perspektywie znamion przestępstwa zgwałcenia w polskim Kodeksie karnym*, Prok. i Pr. 2024/4; J. Warylewski, *Przestępstwa przeciwko wolności seksualnej i obyczajności* [w:] *System Prawa Karnego. Tom 10. Przestępstwa przeciwko dobrom indywidualnym*, red. J. Warylewski, Warszawa 2016, a także opracowania cytowane w przytoczonych publikacjach).

Niniejsza książka to komentarz do nowelizacji, która weszła w życie w wigilię dnia Św. Walentego w 2025 r. Nie jest to klasyczny komentarz poświęcony wszystkim kwestiom przestępstw seksualnych – kładę nacisk na nowości normatywne wprowadzone tytułową nowelizacją. Mimo stosunkowo długiej, bo aż sześciomiesięcznej *vacatio legis*, po uchwaleniu nowelizacji nie była ona przedmiotem pogłębionej dyskusji naukowej, eksperckiej ani społecznej. Okres spoczywania ustawy, zgodnie z jego normatywną funkcją, mógł zostać wykorzystany w szczególności do szeroko zakrojonej aktywności edukacyjnej, a także przygotowania – z odpowiednim wyprzedzeniem – organów stosowania prawa do nowej rzeczywistości normatywnej. Tak się jednak nie stało. Niniejszy komentarz, ukazujący się niedługo po wejściu w życie nowelizacji, ma wypełnić tę lukę. W tym samym celu, jeszcze w okresie spoczywania ustawy, przygotowałem krótki komentarz sygnalizujący

podstawowe problemy interpretacyjne: M. Małecki, *Nowa definicja zgwałcenia – konsekwencje praktyczne*, LEX 2024, <https://sip.lex.pl/#/publication/470281855>.

Analizowaną materię podzieliłem według koncepcji komentarzowej: rozdziałami są kolejno art. 197, art. 198 i art. 199 k.k., co zapewnia wygodę korzystania z publikacji również w wersji elektronicznej. Tezy w ramach poszczególnych rozdziałów zostały ponumerowane w sposób ciągły, a stosowanie numeracji niższego rzędu wskazuje na poziom szczegółowości kolejnych rozważań (tezy 1.1, 1.2, 1.*n* są uwagami lub rozwinięciem tezy 1, tezy 1.2.1, 1.2.2, 1.2.*m* odnoszą się do tezy 1.2 itd.).

Najważniejsze analizy zamieszczono w rozdziale dotyczącym art. 197 k.k.: zawiera on zarówno generalne ustalenia rzutujące na wykładnię art. 198 i art. 199 k.k., jak i omówienie problemów wygenerowanych przez nowe znamię „w inny sposób mimo braku zgody”, ocenę wpływu nowelizacji na dotychczasowe, niezmienione znamiona zgwałcenia czy zbadanie nowego typu czynu zabronionego z art. 197 § 1a k.k. Wskutek nowelizacji omawiane regulacje – niekiedy w zaskakujący sposób – zaczęły na siebie oddziaływać, zazębiać się lub przejmować obszary zagospodarowane wcześniej przez inne regulacje (tak stało się np. ze znamieniem bezradności), warto zatem postrzegać wszystkie omawiane przepisy w kontekście pozostałych uregulowań, nawet jeśli pozornie nie doznały one zmian w ustawie nowelizującej.

Nie ma przepisów idealnych. Te, które weszły w życie, wymagają skrupulatnej wykładni, którą – żywię skromną nadzieję – przynajmniej w niewielkim stopniu ułatwią spostrzeżenia zawarte w niniejszej książce.

Komentarz z pewnością nie rozwiązuje wszystkich potencjalnych problemów, jakie wygeneruje w przyszłości omawiana nowelizacja. Z tego powodu będę wdzięczny za wszelkie uwagi, jakie nadsuną się Szanownym Czytelnikom po lekturze opracowania. Będę szczególnie wdzięczny za podzielenie się doświadczeniami w stosowaniu obowiązujących przepisów, a także nowymi problemami interpretacyjnymi. Zachęcam do kontaktu mailowego: mikolaj.malecki@uj.edu.pl, ewentualnie przez komunikator na Dogmatkach Karnisty na Facebooku (<https://www.facebook.com/dogmatykaristy>, dostęp: 30.01.2025 r.) albo na moim Insagramie (https://www.instagram.com/mikolajmalecki_, dostęp: 30.01.2025 r.).

Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. Kodeks karny¹

(tekst jedn. Dz.U. z 2024 r. poz. 17;
zm.: Dz.U. z 2024 r. poz. 1228, poz. 1907, poz. 1965)

¹ Niniejsza ustawa w zakresie swojej regulacji realizuje postanowienia:

- 1) dyrektywy Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2018/1673 z dnia 23 października 2018 r. w sprawie zwalczania prania pieniędzy za pomocą środków prawnokarnych (Dz.Urz. UE L 284 z 12.11.2018, s. 22);
- 2) dyrektywy Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2019/713 z dnia 17 kwietnia 2019 r. w sprawie zwalczania fałszowania i oszustw związanych z bezgotówkowymi środkami płatniczymi, zastępującej decyzję ramową Rady 2001/413/WSiSW (Dz.Urz. UE L 123 z 10.05.2019, s. 18);
- 3) dyrektywy Parlamentu Europejskiego i Rady 2011/93/UE z dnia 13 grudnia 2011 r. w sprawie zwalczania niegodziwego traktowania w celach seksualnych i wykorzystywania seksualnego dzieci oraz pornografii dziecięcej, zastępującej decyzję ramową Rady 2004/68/WSiSW (Dz.Urz. UE L 335 z 17.12.2011, str. 1 oraz Dz.Urz. UE L 18 z 21.01.2012, s. 7).

CZĘŚĆ SZCZEGÓLNA

Rozdział XXV Przestępstwa przeciwko wolności seksualnej i obyczajności

Art. 197. [Zgwałcenie i wymuszenie czynności seksualnej]

§ 1. Kto doprowadza inną osobę do obcowania płciowego przemocą, groźbą bezprawną, podstępem lub w inny sposób mimo braku jej zgody, podlega karze pozbawienia wolności od lat 2 do 15.

§ 1a. Tej samej karze podlega, kto doprowadza inną osobę do obcowania płciowego wykorzystując brak możliwości rozpoznania przez nią znaczenia czynu lub pokierowania swoim postępowaniem.

§ 2. Jeżeli sprawca, w sposób określony w § 1 lub 1a doprowadza inną osobę do poddania się innej czynności seksualnej albo wykonania takiej czynności, podlega karze pozbawienia wolności od 6 miesięcy do lat 8.

§ 3. Jeżeli sprawca dopuszcza się zgwałcenia:

- 1) wspólnie z inną osobą,
- 2) (uchylony),
- 3) wobec wstępnego, zstępnego, przysposobionego, przysposabiającego, brata lub siostry,
- 4) posługując się bronią palną, nożem lub innym podobnie niebezpiecznym przedmiotem lub środkiem obezwładniającym albo działając w inny sposób bezpośrednio zagrażający życiu,
- 5) wobec kobiety ciężarnej,
- 6) utrwalając obraz lub dźwięk z przebiegu czynu,

podlega karze pozbawienia wolności od lat 3 do 20.

§ 4. Jeżeli sprawca dopuszcza się zgwałcenia wobec małoletniego poniżej lat 15 lub sprawca czynu określonego w § 1–3 działa ze szczególnym okrucieństwem lub następstwem tego czynu jest ciężki uszczerbek na zdrowiu, podlega karze pozbawienia wolności na czas nie krótszy od lat 5 albo karze dożywotniego pozbawienia wolności.

§ 5. Jeżeli następstwem czynu określonego w § 1–4 jest śmierć człowieka, sprawca podlega karze pozbawienia wolności na czas nie krótszy od lat 8 albo karze dożywotniego pozbawienia wolności.

1. Zakres nowelizacji obowiązującej od 13.02.2025 r.

1. W ramach nowelizacji została rozbudowana treść art. 197 § 1 k.k. W rezultacie przepis otrzymał brzmienie: „Kto doprowadza inną osobę do obcowania płciowego przemocą, groźbą bezprawną, podstępem lub **w inny sposób mimo braku jej zgody**, podlega karze pozbawienia wolności od lat 2 do 15”.

Tabela 1.

Art. 197 § 1 k.k. przed nowelizacją	Art. 197 § 1 k.k. po nowelizacji
Kto przemocą, groźbą bezprawną lub podstępem doprowadza inną osobę do obcowania płciowego, podlega karze pozbawienia wolności od lat 2 do 15.	Kto doprowadza inną osobę do obcowania płciowego przemocą, groźbą bezprawną, podstępem lub w inny sposób mimo braku jej zgody , podlega karze pozbawienia wolności od lat 2 do 15.

- 1.1. Nie uległa zmianie konstrukcja przepisu, operująca ogólnym znamiem czasownikowym wskazującym na „doprowadzanie innej osoby do obcowania płciowego” oraz wyliczeniem określonych sposobów działania sprawcy, który doprowadza inną osobę do obcowania płciowego w sposób karalny.
- 1.2. W porównaniu do poprzednio obowiązującego brzmienia art. 197 § 1 k.k., zmianie uległ szyk zdania wskazującego poszczególne znamiona czynu zabronionego pod groźbą kary. Na początku przepisu wyeksponowane zostało kluczowe znamię zgwałcenia, polegające na „doprowadzeniu innej osoby do obcowania płciowego”, które przesądza o skutkowym charakterze omawianego przestępstwa (zob. R. Sarkowicz, *Wyrażanie przyczynowości w tekście prawnym (na przykładzie kodeksu karnego z 1969 r.)*, Kraków 1989).
- 1.3. W dalszej części przepisu wskazano, na zasadzie uszczegółowienia, w jaki sposób sprawca ma doprowadzać inną osobę do inkryminowanego skutku, by działanie to mogło stanowić podstawę przypisania sprawcy skutku i w konsekwencji odpowiedzialności za zgwałcenie określone w art. 197 § 1 k.k.

- 1.4. Znowelizowany art. 197 § 1 k.k. określa, tak jak w dotychczasowym stanie prawnym, bez żadnej modyfikacji, trzy sytuacje przesądzające o bezprawnym charakterze działań sprawcy, który atakuje wolność seksualną człowieka przemocą, groźbą bezprawną lub podstępem. Wskazane sposoby działania sprawcy zostały wymienione bez zmian merytorycznych odnośnie do pojęć użytych przez ustawodawcę, a także bez zmian merytorycznych związanych z kolejnością wskazanych znamion alternatywnych.
- 1.5. Na końcu ustawowego opisu czynu zabronionego z art. 197 § 1 k.k. umiejscowiono nowe znamię wskazujące na czwarty inkryminowany sposób atakowania wolności seksualnej, który przesądza o bezprawności doprowadzania innej osoby do obcowania płciowego – „w inny sposób mimo braku jej zgody”.
- 1.6. Znamię „w inny sposób mimo braku zgody” należy odnosić do głównego znamienia czasownikowego budującego opis zgwałcenia, tj. „doprowadzania innej osoby do obcowania płciowego”, które staje się doprowadzaniem karalnym, gdy sprawca wywołuje ów skutek, działając mimo braku zgody danej osoby w określony sposób, lecz inny niż przemoc, groźba bezprawna lub podstęp.
2. Zmianie nie uległa sankcja grożąca za popełnienie zgwałcenia z art. 197 § 1 k.k.
3. Wskutek nowelizacji do art. 197 k.k. dodany został nowy typ czynu zabronionego pod groźbą kary, oznaczony jako § 1a. Zgodnie z przepisem: „Tej samej karze podlega, kto doprowadza inną osobę do obcowania płciowego wykorzystując brak możliwości rozpoznania przez nią znaczenia czynu lub pokierowania swoim postępowaniem”.

Tabela 2.

Art. 197 k.k. przed nowelizacją	Art. 197 § 1a k.k. po nowelizacji
Brak § 1a	Tej samej karze podlega, kto doprowadza inną osobę do obcowania płciowego wykorzystując brak możliwości rozpoznania przez nią znaczenia czynu lub pokierowania swoim postępowaniem.

- 3.1. Nowy typ czynu zabronionego z art. 197 § 1a k.k. opisuje bezprawny atak na wolność seksualną człowieka, posługując się identycznym co art. 197 § 1 k.k. znamieniem czasownikowym polegającym na doprowadzeniu innej osoby do obcowania płciowego (typ skutkowy).
- 3.2. W odróżnieniu od konstrukcji art. 197 § 1 k.k., typ czynu zabronionego z art. 197 § 1a k.k. charakteryzuje stan osoby poddawanej działaniom sprawcy, który polega na braku możliwości rozpoznania przez nią znaczenia czynu lub braku możliwości pokierowania swoim postępowaniem.
- 3.3. Wyczerpanie znamion omawianego typu czynu zabronionego jest możliwe wyłącznie w stosunku do osoby, która nie ma w ogóle możliwości rozpoznania znaczenia czynu lub nie ma w ogóle możliwości pokierowania swoim postępowaniem.
- 3.4. Zgodnie z treścią przepisu, wskazującego na brak możliwości rozpoznania znaczenia czynu lub brak możliwości pokierowania swoim postępowaniem, nie ma znaczenia przyczyna wskazanego stanu innej osoby, która pozostaje w związku z tym obojętna dla wyczerpania znamion czynu zabronionego z art. 197 § 1a k.k.
- 3.5. Przepis precyzuje sposób działania sprawcy za pomocą określenia „wykorzystując”. Doprowadzanie do obcowania płciowego staje się zachowaniem karalnym na mocy art. 197 § 1a k.k., ponieważ sprawca „wykorzystuje” stan innej osoby, by wywołać inkryminowany skutek.
- 3.6. Powiązanie typu czynu zabronionego z art. 197 § 1a k.k. z przestępstwem zgwałcenia zachodzi w płaszczyźnie wymiaru kary, która – w ramach art. 197 § 1a k.k. – jest identyczna z sankcją określoną w art. 197 § 1 k.k. (klauzula: „tej samej karze podlega, kto...”).
4. Wskutek nowelizacji art. 197 § 1 i § 1a k.k. zmianie wynikowej uległ art. 197 § 2 k.k., określający zgwałcenie dotyczące innej czynności seksualnej. Do treści przepisu dodano odwołanie do nowego § 1a, bez zmiany sankcji za popełnienie omawianego czynu zabronionego.

Tabela 3.

Art. 197 § 2 k.k. przed nowelizacją	Art. 197 § 2 k.k. po nowelizacji
Jeżeli sprawca, w sposób określony w § 1, doprowadza inną osobę do poddania się innej czynności seksualnej albo wykonania takiej czynności, podlega karze pozbawienia wolności od 6 miesięcy do lat 8.	Jeżeli sprawca w sposób określony w § 1 lub 1a doprowadza inną osobę do poddania się innej czynności seksualnej albo wykonania takiej czynności, podlega karze pozbawienia wolności od 6 miesięcy do lat 8.

5. Zmiany legislacyjne nie objęły kwalifikowanych typów zgwałcenia z art. 197 § 3, 4 i 5 k.k.

2. Geneza nowelizacji obowiązującej od 13.02.2025 r.

2.1. Poselski projekt ustawy z 14.02.2024 r.

6. Analizowana ustawa została uchwalona w ramach inicjatywy ustawodawczej, która odpowiadała tożsamemu projektowi złożonemu w Sejmie IX kadencji przez grupę posłów; projekt ten przeszedł wówczas jedynie pierwsze czytanie na posiedzeniu Sejmu (zob. poselski projekt ustawy o zmianie ustawy – Kodeks karny z 8.03.2021 r., druk sejm. nr 1091, IX kadencja, <https://www.sejm.gov.pl/sejm9.nsf/druk.xsp?nr=1091>, dostęp: 30.01.2025 r.; D. Solodov, E. Lewandowska, *Zasadność sporu odnośnie nowej definicji zgwałcenia – uwagi na tle proponowanych zmian*, „Studia Prawno-ustrojowe” 2021/54, doi: 10.31648/sp.6912).
7. Punktem wyjścia uchwalonych zmian w prawie karnym był poselski projekt ustawy o zmianie ustawy – Kodeks karny, druk sejm. nr 209, X kadencja, datowany na 14.02.2024 r., <https://www.sejm.gov.pl/sejm10.nsf/druk.xsp?nr=209> (dostęp: 30.01.2025 r.).
8. Projektodawcy proponowali wprowadzenie do Kodeksu karnego następujących zmian:
- 1) tytuł rozdziału XXV otrzymuje brzmienie: „Przestępstwa przeciwko autonomii seksualnej”;
 - 2) w art. 197 § 1 otrzymuje brzmienie: „§ 1. Kto doprowadza inną osobę do obcowania płciowego bez wcześniejszego wyrażenia

świadomej i dobrowolnej zgody przez tę osobę, podlega karze pozbawienia wolności na czas nie krótszy od lat 3”;

- 3) w art. 197 § 2 wyrazy „podlega karze pozbawienia wolności od 6 miesięcy do lat 8” zastępuje się wyrazami: „podlega karze pozbawienia wolności od lat 2 do 10”;
- 4) art. 198 otrzymuje brzmienie: „Art. 198. § 1. Kto wykorzystując bezradność innej osoby lub wynikający z upośledzenia umysłowego lub choroby psychicznej brak zdolności tej osoby do rozpoznania znaczenia czynu lub pokierowania swoim postępowaniem, doprowadza ją do obcowania płciowego, podlega karze pozbawienia wolności na czas nie krótszy od lat 3.
§ 2. Jeżeli sprawca osobę określoną w § 1 doprowadza do poddania się innej czynności seksualnej albo wykonania takiej czynności, podlega karze pozbawienia wolności od lat 2 do 10”;
- 5) w art. 199 § 1 i 2 otrzymują brzmienie: „§ 1. Kto, przez nadużycie stosunku zależności lub wykorzystanie krytycznego położenia, doprowadza inną osobę do obcowania płciowego podlega karze pozbawienia wolności na czas nie krótszy od lat 3.
§ 2. Jeżeli sprawca w sytuacji określonej w § 1 doprowadza inną osobę do poddania się innej czynności seksualnej albo wykonania takiej czynności, podlega karze pozbawienia wolności od lat 2 do 10”.

8.1. Kluczową zmianą wynikającą z proponowanych regulacji miała być modyfikacja znamion podstawowego typu zgwałcenia, określonego w art. 197 § 1 k.k., w kierunku wyeliminowania wskazanych w nim sposobów oddziaływania sprawcy na ofiarę (przemoc, groźba bezprawna, podstęp) i zastąpienie ich bardziej generalnymi znamionami wskazującymi na wymóg uzyskania uprzedniej, świadomej i dobrowolnej zgody na kontakt seksualny. Zgwałcenie w typie podstawowym miało stać się zbrodnią.

8.2. Projekt przewidywał ponadto zmiany sankcji oraz modyfikacje merytoryczne opisów czynów zabronionych z art. 198 i 199 k.k. w następującym zakresie:

- 1) zmianę sankcji w art. 197 § 2 k.k. na karę pozbawienia wolności od lat 2 do 10;